

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı Görünümü

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında **Söz Varlığı Görünümü**

Orhan Gazi GÖKÇE

COPYRIGHT © 2025

İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı Görünümü

Yazar

Dr. Orhan Gazi GÖKÇE

Katkıda Bulunanlar

Dr. Özlem TURAN

Dr. Öğr. Üyesi Ümit ATLAMAZ

Sevil AVCI

Editör

Dr. Özlem TURAN

Grafik Tasarım

Muhammed SELEŞ

Bu yayının tüm hakları Enstitü Sosyale aittir. Enstitü Sosyalin izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Enstitü Sosyal, Araştırma Raporu 05

1. Baskı, Şubat 2025

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No:18 Üsküdar, İstanbul/TÜRKİYE

Tel: 0216 422 00 22 | <https://www.enstitusosyal.org> | info@enstitusosyal.org

ÖN SÖZ

Dil; insanın dünyayı algılama, düşünme ve ifade etme yetisini şekillendiren ve onu diğer varlıklardan ayıran bir araçtır. Anne karnında başlayan dil gelişimi, aile ortamında mayalanır ve hayat boyu öğrenme deneyimleriyle kıvamını bulur. Öğrenme süreçlerinin temelinde söz varlığı gelişimi ve dil becerileri kazanımları vardır. Bireyin söz varlığı ve dil becerilerinin gelişimi, onun zihinsel kapasitesini doğrudan etkiler. Bu gelişimin en yoğun ve hızlı yaşandığı dönem ilkökul sürecidir. İlkokulda edinilen söz varlığı ve kazanılan dil becerileri, öğrencilerin akademik başarısının yanı sıra sosyal ve kültürel gelişimlerine de katkıda bulunur. Bu nedenle öğretim süreçleri boyunca söz varlığını bilinçli ve sistematik bir şekilde geliştirmek, eğitim sistemlerinin en önemli hedeflerinden biri olmalıdır.

Bu rapor, önceden yürürlükte olan ve yeni uygulanmaya başlanan ilkökul Türkçe öğretim programlarında söz varlığına ilişkin yaklaşımları ve bu öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında söz varlığının nasıl ele alındığını, kelime çeşitliliğini ve kullanılan öğretim yöntemlerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada ders kitaplarındaki söz varlığı etkinlikleri, kelime öğretim stratejileri ve bu etkinliklerin kazanımlara uygunluğu kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir.

Raporun temel amacı, ilkökul seviyesinde söz varlığı gelişimine dair mevcut durumu ortaya koymak, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri belirlemek ve bu doğrultuda öneriler sunmaktır. Çalışmada ulaşılan bulgular, ilkökul Türkçe ders kitaplarında söz varlığının geliştirilmesine yönelik bazı yöntemlerin benimsendiğini ancak yeterli olmadığını, kelime öğretme süreçlerinin daha sistematik ve etkin hâle getirilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle her sınıf düzeyinde hedef kelimelerin belirlenmesi, söz varlığını geliştirme konusunda yeni yöntem ve tekniklere yer verilmesi, bu doğrultuda ders kitaplarının daha özenle hazırlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın eğitim politikalarını şekillendiren karar vericilere, öğretmenlere, akademisyenlere, söz varlığı ve dil eğitimi alanında çalışan araştırmacılara önemli bir kaynak olmasını temenni ederim. Eğitimde dil becerilerinin ve söz varlığının gücünü daha iyi anlamak ve öğrencilerimizin kelime hazinesini zenginleştirmek adına yapılacak her çalışmanın toplumumuzun kültürel ve entelektüel gelişimine katkı sağlayacağına inanıyorum. Bu raporun hazırlanmasında emeği geçen araştırmacı arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İpek Coşkun Armağan

Genel Koordinatör

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, ilkokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığının nasıl ele alındığını, kelime çeşitliliğini ve kullanılan öğretim yöntemlerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Söz varlığı, bireyin dil becerilerini geliştiren en temel unsurlardan biridir ve eğitim sürecinde öğrencilerin kelime hazinesini bilinçli ve sistematik bir şekilde genişletmek büyük önem taşımaktadır. Çalışma, ilkokul seviyesindeki ders kitaplarında söz varlığını geliştirmeye yönelik etkinlikleri, teknikleri ve bunların eğitim kazanımlarıyla olan ilişkisini analiz etmektedir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırma, ilkokul 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarını kapsamaktadır. Kitaplarda yer alan söz varlığı etkinlikleri ve teknikleri nicel ve nitel olarak incelenmiş; kullanılan öğretim yöntemleri, kelime çeşitliliği ve kelime öğretme stratejileri karşılaştırılmıştır. Ayrıca *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*'ne uygun olarak hazırlanan yeni öğretim programının söz varlığına ilişkin yaklaşımları ve 1. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı durumu analiz edilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirme

Ders Kitaplarında Kullanılan Söz Varlığı Stratejileri

İlkokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığını geliştirmek amacıyla şu stratejiler kullanılmıştır:

Görsellerden yararlanma: Öğrencilerin kelime anlamlarını görsellerle bağdaştırarak öğrenmesi sağlanmaktadır.

Boşluk doldurma ve eşleştirme alıştırmaları: Kelimelerin anlamlarını tahmin etmeye ve bağlam içinde kullanmaya yönelik etkinlikler sunulmaktadır.

Kelime defteri ve sözlük kullanımı: Öğrencilere kelime dağarcığını geliştirmek için bireysel sözlük oluşturma alışkanlığı kazandırılmaktadır.

Bağlam içi kelime öğrenimi: Kelimelerin farklı anlamlarını kavrayabilmeleri için çeşitli metinler içinde tekrar edilmesi sağlanmaktadır.

Ancak bu stratejiler her sınıf düzeyinde sistematik bir şekilde uygulanmamış, etkinliklerde tekrar oranı yüksek tutulmuş ve öğrencilerin merak duygusunu artıracak dinamik yöntemlerin yeterince benimsenmediği tespit edilmiştir.

Sınıf Düzeylerine Göre Söz Varlığı Durumu

- 1. sınıf:** 35 etkinlik içerirken en çok görsellerden yararlanma ve kelime tahmini yöntemleri kullanılmaktadır.
- 2. sınıf:** 67 etkinlik ile eş anlam-zıt anlam çalışmaları ve kelime defteri teknikleri öne çıkmaktadır.
- 3. sınıf:** 76 etkinlikte kelime defteri, bağlam içi kelime tahmini ve anlam özellikleri çalışmaları yapılmaktadır.
- 4. sınıf:** 74 etkinlikte cümlede kullanma, tahmin etme ve kelime çeşitliliğini artırmaya yönelik uygulamalar bulunmaktadır.

İncelenen ders kitaplarında kelime öğretme tekniklerinin çeşitliliği az olmamakla birlikte kullanılan metotların günümüz eğitim anlayışına tam uyum sağlamadığı ve daha aktif öğrenme süreçlerine ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Söz Varlığı ve Ders Kitaplarına Yansıması

2024-2025 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 1. sınıflarda uygulanmaya başlanan yeni öğretim programı, söz varlığı açısından önceki öğretim programına nazaran daha gelişmiş bir yaklaşım benimsemektedir. Yeni programda:

Broşür, e-posta, sosyal medya mesajları, karikatür ve çizgi roman gibi modern metin türleri müfredata dâhil edilmiştir. Bağlam içi kelime öğrenimi ve kelime oyunları teşvik edilmektedir. Kelime çeşitliliği artırılmış ancak uluslararası standartlara tam olarak ulaşmamıştır.

İlkokul 1. sınıf ders kitaplarında toplam sözcük sayısı 20.847, özgün sözcük sayısı 4.785 olarak belirlenmiştir. Yeni ders kitaplarında kelime çeşitliliği ve kelime tekrar oranları açısından önceki kitaplara kıyasla iyileştirmeler yapılmıştır. Ancak kelimelerin bağlam içinde çeşitlendirilmesi, anlam zenginliği sağlanması ve eleştirel düşünmeyi destekleyecek içeriklerin artırılması gerektiği görülmektedir.

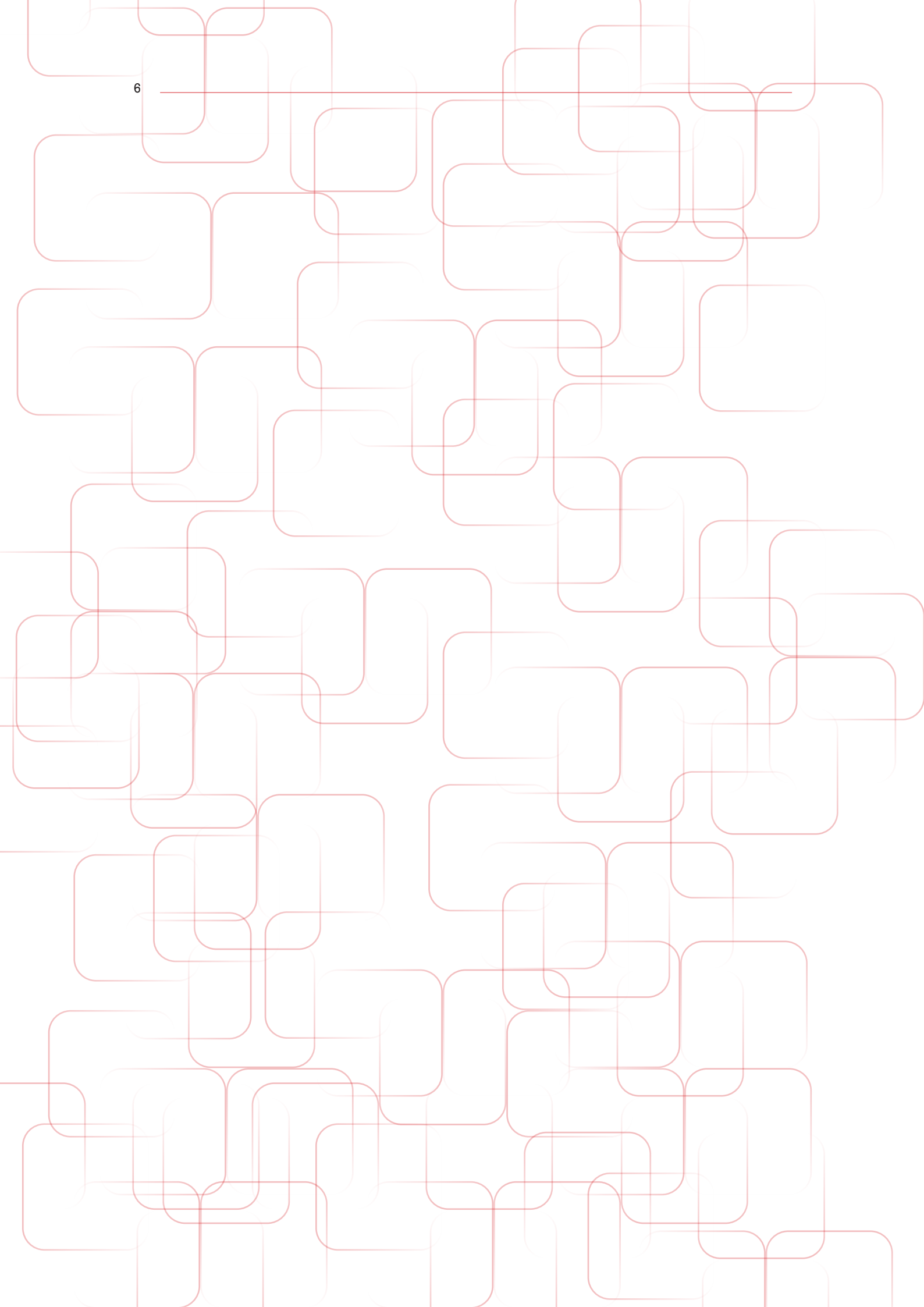
Sonuç ve Öneriler

- Ders kitaplarında yer alan kelime çeşitliliği artırılmalı, her sınıf seviyesinde hedef kelimeler belirlenmelidir.
- Öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirecek dinamik ve keşfetmeye teşvik eden etkinlikler oluşturulmalıdır.
- Öğretmenlerin kelime öğretme yöntemleri konusunda eğitim alması sağlanmalı, öğretmen kütüphaneleri ve dijital eğitim materyalleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Ders kitaplarında kullanılacak metinlerin seçiminde edebî ve kültürel değerlerin korunmasına özen gösterilmeli, öğrencilerin kelimeleri bağlam içinde öğrenmesine olanak tanınmalıdır.
- Uluslararası standartlar göz önünde bulundurularak kelime öğretme teknikleri daha derinlemesine ele alınmalı ve eğitim politikalarında uzun vadeli stratejiler oluşturulmalıdır.
- Sonuç olarak ilkokul Türkçe ders kitaplarında söz varlığı eğitiminin daha sistematik ve bilimsel bir temele oturtulması gerekmektedir. Kelime öğretiminde modern eğitim anlayışına uygun yöntemler benimsenmeli, öğrencilerin dil gelişimini en üst seviyeye çıkarmak için daha kapsamlı ve etkin bir yaklaşım geliştirilmelidir.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	1
1. GİRİŞ	7
2. BULGULAR VE TARTIŞMA	13
2.1. İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı.....	15
2.1.1. Ders Kitaplarında Kullanılan Söz Varlığı Geliştirme Stratejileri.....	15
2.1.2. Sınıf Düzeylerine Göre İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı Durumu.....	16
2.1.3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Söz Varlığına İlişkin Yaklaşımlar ve Ders Kitaplarına Yansımaları.....	18
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	23
KAYNAKÇA	33
YAZARLAR HAKKINDA	37

1. GİRİŞ

1. GİRİŞ

Söz varlığı, dilde bulunan tüm kelime ve ifadeleri kapsayan bir kavramdır ve bireyin herhangi bir yaş döneminde sahip olduğu dil birikimini ifade eder. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde söz varlığı, “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu ve vokabüler” şeklinde tanımlanır. Bireyin söz varlığı, en yoğun şekilde okul döneminde gelişir. Çocuklar, okuma ve yazmayı öğrendikten sonra günlük yaşamlarında kullanacakları kelimelerin büyük bir kısmını ilkokul sürecinde edinirler.

Söz varlığı, ilkokul seviyesinde dil becerilerinin gelişmesinde hayati bir öneme sahiptir. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri söz varlığını temele alır. Dilin düşünmeyi mümkün kılan yegâne vasıta olduğu göz önünde bulundurulduğunda söz varlığı ne kadar zenginse düşünce de o kadar zenginleşir. Nörobiyolojik bakımdan beyindeki düşünme alanının genişliği ve derinliği, sahip olunan söz varlığı ile doğru orantılıdır.

Öğrencilerin sadece günlük hayatta aktif olarak kullandığı sözcüklere bakarak söz varlığını ölçmek mümkün müdür? Öğrencilerin konuşurken veya yazarken hiç kullanmadığı ama duyduğunda veya okuduğunda anlamlandırabildiği her sözcük, onun gerçek söz varlığını oluşturur. Alan yazınında yapılan çalışmalarda söz varlığının iki boyutuna dikkat çekilir. Bu bağlamda iki tür söz varlığından söz edilir:

1. Etkin veya aktif söz varlığı

2. Edilgin veya pasif söz varlığı

Etkin veya aktif söz varlığı, insanların günlük hayatta kullandığı; edilgin veya pasif söz varlığı ise kişinin anlamını bildiği ama sık kullanmadığı sözcüklerden oluşmaktadır (Gülerüz, 2002, s. 13). Buradan hareketle

bireyin ana dilini öğrenirken anlama becerisi için pasif söz varlığını; anlatma becerisi için ise aktif söz varlığını kullandığını söylemek mümkündür. Aktif söz varlığındaki kelimeler, günlük konuşmalarda gereken temel kelimelerdir. Edilgin veya pasif söz varlığında yer alan kelimelere ise daha çok yazı dilinde, edebî metinlerde rastlanır. Bilimsel çalışmalarda öğrencilerin etkin veya aktif söz varlığından ziyade edilgin veya pasif söz varlığını geliştirmesinin önemi vurgulanır. Çeşitli yöntemlerle kelimelere maruz kalarak edindiği pasif söz varlığı, öğrencinin alt yapısını güçlendirir ve ileride karşısına çıkabilecek karmaşık metinleri anlaması için ona kolaylık sağlar. Bunun için öğrencilere okuduklarını daha iyi anlamaları ve kendilerini sözlü ve yazılı olarak daha iyi ifade etmeleri için yeni kelimelerin bağlamları ve kavram alanlarıyla birlikte etkili yöntemlerle öğretilmesine ihtiyaç vardır.

Öğrencilerin kendilerini iyi ifade edebilmeleri, sosyal ve akademik başarının odak noktasıdır. Erken dönemde güçlü bir söz varlığı oluşturmak, öğrencilerin özgüvenlerini ve akademik başarılarını artırmaya yardımcı olur. Okuma, anlama, dinleme ve yazma becerilerinin temelinde güçlü söz varlığının önemi büyüktür. Öğretmenlerin ve ebeveynlerin bakış açıları, söz varlığını geliştirme konusuna nasıl yaklaştıkları, öğrencilerdeki söz varlığı gelişimini etkileyen iki ana faktördür.

Çocukların evde ve okulda güçlü bir söz varlığı kazanması; konuşmalarda ve metinlerde çok ve çeşitli kelimelerle karşılaşması, farklı bağlamlarda bu kelimelere tekrar tekrar maruz kalmasıyla mümkündür. Konuşma dili, okuma ve yazmanın temelini oluşturur. Duyduğu ve konuştuğu dildeki kelimelerin çeşitliliği;

öğrencilerin söz varlığını, dil becerilerini, okuma ve yazma anlayışlarını geliştirmek için büyük bir öneme sahiptir.

Öğrenciler; okuma yoluyla kültürel, duygusal, entelektüel, sosyal ve ruhsal olarak gelişme imkânı elde ederler. Edebiyat, özellikle nitelikli çocuk edebiyatı, bu gelişimde önemli bir rol oynar. Okuma ayrıca öğrencilerin hem bilgi edinmelerini hem de bildiklerini geliştirmelerini sağlar. Akıcı ve etkili bir şekilde okumayı öğrenemeyen öğrenciler, derslerde zorlandıkları gibi sosyal ilişkilerde de başarılı olamaz ve toplumsal hayatın gereklerini yerine getirmekte güçlük yaşarlar.

Öğrencilerin söz varlığını geliştirmeleri, öğrenme süreçlerinin anahtarıdır. Bu nedenle öğrenme süreçleri, öğrencilerin mevcut bilgileri üzerine kasıtlı bir inşa süreci takip ederek söz varlığını aktif bir şekilde geliştirmeyi hedeflemelidir. Her ne kadar öğrencilerin yaşadıkları çevre ve sosyal temasları söz varlıklarını geliştirmede yardımcı bir rol oynasa da öğretim süreçlerinde kullanılan metinlerin etkisi çok daha fazladır. Öğrenciler, kelime dağarcığını sistematik bir şekilde geliştirmeye ilk olarak ders kitapları aracılığıyla başlarlar.

Her sınıf düzeyinde hedef kelimelerin belirlenmesi, söz varlığını geliştirme bakımından bir başka önemli konudur. Söz varlığını geliştirmede öğrencilere hangi kelimelerin öğretileceği ve bunların anlam ve kullanım özelliklerinin ne kadarının kazandırılacağı meselesi hem öğretim programlarında hem de ders kitaplarında belirli bir açıklıkta olmalıdır. Söz varlığının sistematik bir şekilde geliştirilmesi konusunda hedef kelimelerin sıklık sözlüklerinden veya sınıf düzeylerine göre hazırlanmış kelime listelerinden seçilmesi büyük önem arz eder. Bu düşüncenin bir yansıması olarak ülkemizde kelime öğretiminde kelime listelerinin önemli bir ihtiyaç olduğu sıklıkla dile getirilmektedir (Tağa ve Öztürk, 2020, s. 233). Bununla birlikte yeni sözcük öğretilirken kullanılacak stratejiler, Karadağ (2019) tarafından üç başlık altında toplanmıştır:

1. Bilinmeyen bir sözcük ile karşılaşıldığında sözcük anlamını çözmek için kullanılan stratejiler

- Sözcük içinde bulunduğu bağlama başvurma.
- Sözcüğü başka ifade, cümle ve metin bağlamında arama.
- Şekil bilgisi farkındalığını kullanma.
- Tahmin etme.
- Sözlük kullanma.

2. Sözcük anlamını kesinleştirmek ve sözcük hazinesini derinleştirmek için kullanılan stratejiler

- Bağlam üretme.
- Metinler arası okuma.
- Sözcük defteri/sözlük oluşturma.
- Kavram haritası oluşturma.

3. Yeni sözcük ve kavram öğrenmek için kullanılacak stratejiler

- Dil farkındalığı kazanma.
- İletişime açık olma.
- Dinleme ve okuma alışkanlığı kazanma.

Dijital çağda bu stratejileri destekleyecek birçok farklı yöntem ve uygulama söz konusudur. İletişim araçlarının hayatın bütün alanlarında yaygın olarak kullanılmaya başlaması okuryazarlığın mahiyetini de değiştirmiştir. Bu bakımdan okulda verilen başta okuma yazma eğitimi, söz varlığını geliştirmeye dönük sınırlı materyallere bağlı dil eğitimi, yeterlilik ve etkililik bakımından tartışma konusu hâline gelmiştir. Öğrencilerin dil becerileri ve söz varlıkları bakımından gelişimlerini değerlendirmek için sadece ders kitaplarına bakmak kendi başına yeterli olmayacaktır. Günümüz dünyasında informal ya da sosyal öğrenme biçimlerinin formal öğrenme biçimlerinden çok daha fazla etkili ve kalıcı olduğu göz önüne alındığında çok yakın gelecekte ders kitaplarının daha temelden sorgulanacağı açıktır.

Türkçe söz varlığı bakımından zengin bir dildir. Buna rağmen öğrencilerin yaş ve eğitim düzeylerine göre söz varlığı yetkinliklerini artıramadıkları, sınırlı bir sözcük dağarcığı ile kendilerini ifade ettikleri ortadadır (Ağca, 2001; Demir, 2006). Türkiye özelinde ders kitaplarının öğretmen ve öğrenciler bakımından itibarı, sosyo-ekonomik farklılıklar, ders kitaplarının hazırlanmasında gözetilen kriterlerdeki bazı esneklikler ya da açıklar, ülke bazında dil eğitimi ve söz varlığını geliştirme bakımından eş güdümü zaman zaman imkânsız kılmaktadır.

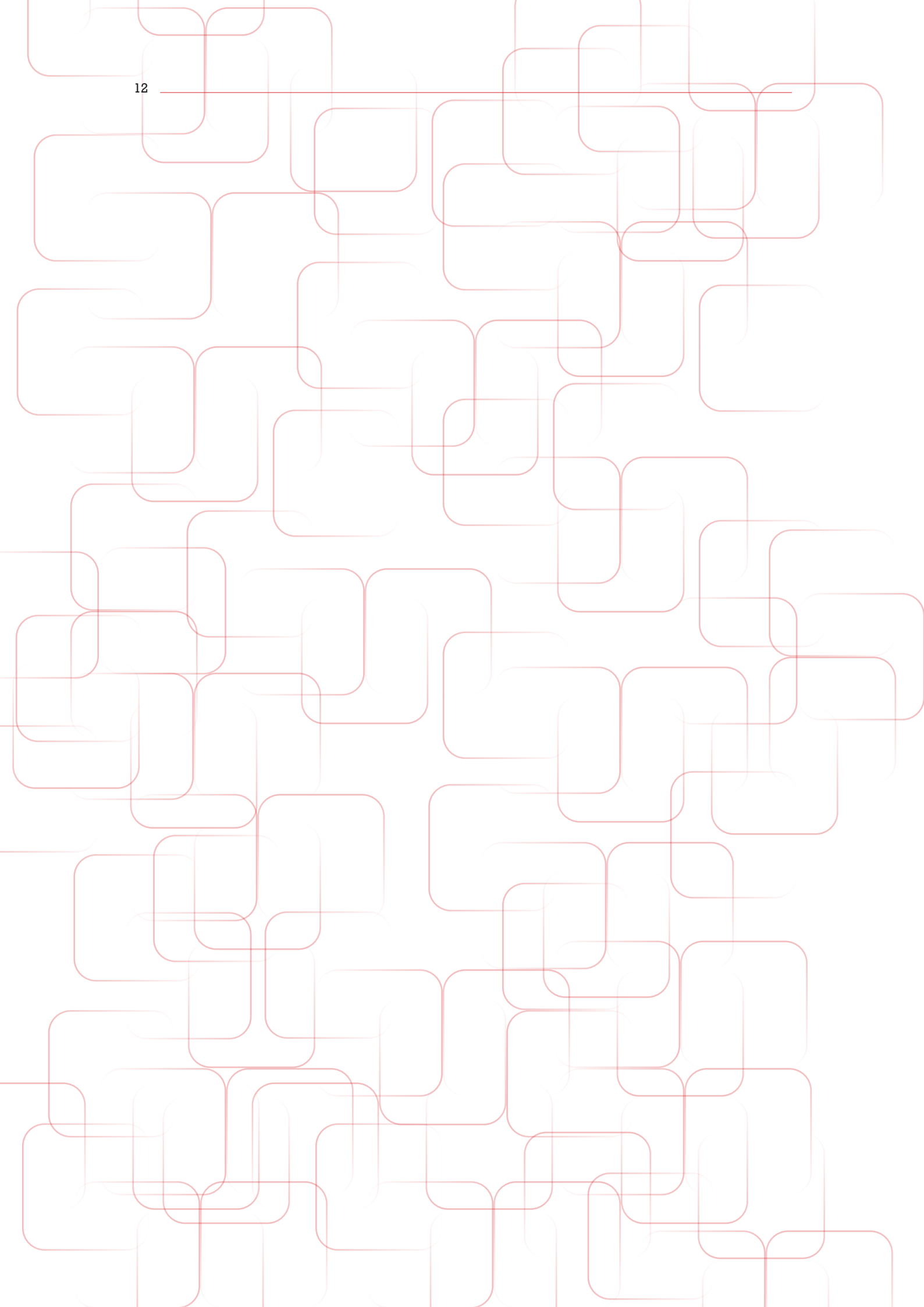
Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp 14 Ekim 2021'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği* ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2022 yılında yayınladığı *Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları* başlıklı belgeyle ders kitaplarının hazırlanması hususundaki bazı muhal durumlar netleştirilmeye çalışılmış ve bazı kriterler ortaya konulmuştur.

Ders kitaplarının hazırlık ve değerlendirme süreçlerine ilişkin esasları içeren yönerge ve sözü edilen belgede söz varlığı ve dil becerileri bağlamında ders kitaplarındaki anlatımın herhangi bir tartışmaya yol açmadan tek bir yargıyı net bir şekilde ifade etmesi; anlatımın gereksiz söz sanatları ve karmaşık sözcük öbeklerinden uzak, sade ve anlaşılır olması gerektiği vurgulanmıştır. Metinlerde ve açıklayıcı ifadelerde gereksiz sözcüklerin, eş anlamlı ifadelerin ve sözcük tekrarlarının kullanılmaması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca metin içinde akıcılığı bozacak uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınılması, okumayı zorlaştırmayan bir dil

tercih edilmesi tavsiye edilmiştir. Bu metinlerde ayrıca kitapların içeriğinin sınıf seviyesine uygun olarak hazırlanmasına ve söz varlığını geliştirmeye yönelik bir dil kullanılmasına dikkat çekilmiştir (MEB, 2021; TTKB, 2022). Yönetmelikte ve belgede sınıf seviyelerine göre somut kriterlerden, söz varlığını geliştirmeye yönelik sözcük listelerinden veya söz varlığını geliştirecek kapsamlı ve bağlayıcı stratejilerden bahsedilmemesi yayınevlerine kitap hazırlama konusunda görece bir özgürlük sağlamış, bu durum bazı sorun alanları doğurmuştur. Yayınevlerinin ders kitabı hazırlarken söz varlığı açısından zengin ve özgün metinler üretmek ya da seçmek yerine herhangi bir yerde yayımlanmış metinleri niteliğine fazla dikkat etmeksizin doğrudan alıntılama konusunda serbest bırakılması, ders kitaplarında nitelik kaybına yol açmaktadır.

Ders kitaplarına girecek metinlerin içerik değeri, yaş düzeyine uygunluğu, söz varlığı gelişimine katkısı, muhayyileyi geliştirici gücü ve edebî niteliği konusunda son yıllarda bir irtifa kaybı yaşanmaktadır. Rastgele metin ve görsel seçimi, tasarımdaki özensizlikler ders kitabının itibarını ve güvenilirliğini düşürmektedir. Bu temel problemler penceresinden bakıldığında özellikle ilkökul Türkçe ders kitaplarının söz varlığını zenginleştirmeye yönelik etkinlikler ve kullanılan teknikler bakımından yeterliliğinin muhasebesi önem arz etmektedir. Hazırlanan bu raporda her sınıf düzeyinde Türkçe ders kitaplarında yer alan söz varlığı etkinlikleri ve teknikleri özlü bir şekilde analiz edilmiş, kitaplarda kullanılan tekniklerin çeşitliliği, etkinlik sayıları ve bu etkinliklerin kazanımlara uygunluğu değerlendirilmiştir. Ayrıca alanda çalışan araştırmacıların ortaya koyduğu bazı sayısal verilere dikkat çekilmiştir.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı

2.1.1. Ders Kitaplarında Kullanılan Söz Varlığı Geliştirme Stratejileri

2024-2025 eğitim öğretim yılında *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı* ilkokulda 1. sınıflarda uygulamaya alınmıştır. 2, 3 ve 4. sınıflarda ise önceki öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitapları okutulmaya devam etmektedir. Bir kıyaslama imkânı vermesi bakımından hâlihazırda okutulan ders kitaplarının söz varlığını geliştirme bakımından içerdiği kazanımlar, takip ettiği yöntemler ve etkinlikler incelenmiştir. Buna göre;

1. Sınıf

Kazanımlar ve Etkinlikler: 2024-2025 eğitim öğretim yılına kadar okutulan 1. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığını zenginleştirmeye yönelik 3 farklı kazanım için 35 etkinlik bulunmaktadır.

Kullanılan Teknikler: En fazla tercih edilen teknikler görsellerden yararlanma, cümlede kullanma, boşluk doldurma ve eşleştirme alıştırmalarıdır.

2. Sınıf

Kazanımlar ve Etkinlikler: 2. sınıf Türkçe ders kitabında 10 farklı kazanım için 67 etkinlik tespit edilmiştir.

Kullanılan Teknikler: Görsellerden hareketle kelime tahmini, eş anlam ve zıt anlam çalışmaları gibi teknikler öne çıkmaktadır. Ayrıca sözlük kullanma ve kelime defteri teknikleri bu sınıf düzeyinde kullanılmaktadır.

3. Sınıf

Kazanımlar ve Etkinlikler: 3. sınıf Türkçe ders kitabında 11 farklı kazanım için 76 etkinlik bulunmaktadır.

Kullanılan Teknikler: Kelime defteri, görsellerden hareketle tahmin etme, anlam özelliklerinden yararlanma gibi teknikler yoğun olarak kullanılmaktadır. Kitapta ayrıca 77 maddelik bir sözlük de yer almaktadır.

4. Sınıf

Kazanımlar ve Etkinlikler: 4. sınıf Türkçe ders kitabında 16 farklı kazanım için 74 etkinlik bulunmaktadır.

Kullanılan Teknikler: En fazla kullanılan teknikler arasında cümlede kullanma, tahmin etme ve kelime defteri öne çıkmaktadır. Bu sınıfta kelimelerin gerçek, mecaz ve terim anlamları ile kullanılması üzerine odaklanılmıştır.

İlkokul Türkçe ders kitaplarında kazanımlar ile etkinlikler arasında genel olarak bir uyum bulunmaktadır. Her sınıf düzeyinde kazanımlara uygun tekniklerin seçildiği ve etkinliklerin bu doğrultuda tasarlandığı görülmektedir. Buna karşın etkinliklerin doğrudan sonuca odaklı olması, sarmal öğrenme biçimlerine kapalı olması öğrencilerin merak duygularını geliştirmemekte ve etkinliğin verimini azaltmaktadır.

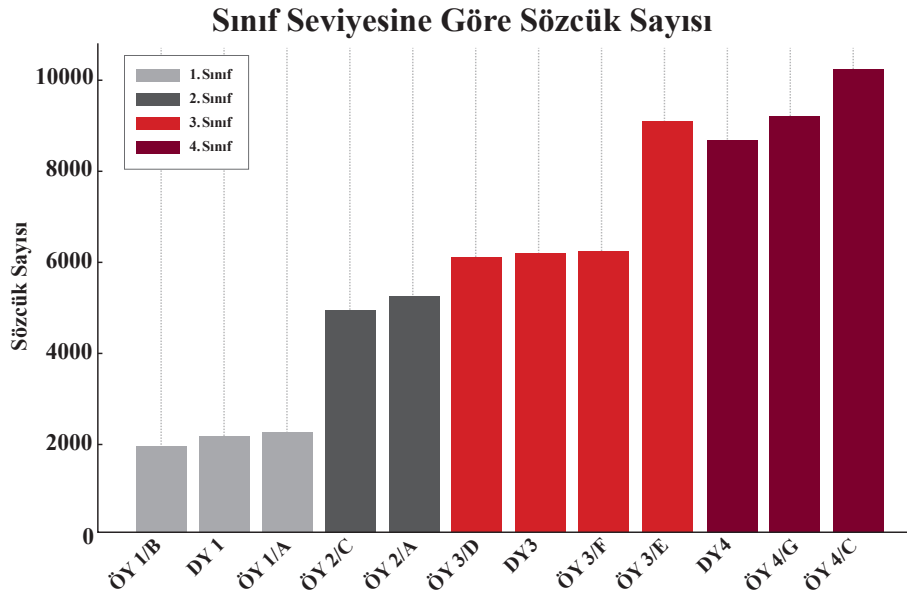
İncelenen ders kitaplarında 23 özgün sözcük öğretimi tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Anlam özelliklerinden yararlanma, cümlede kullanma, kelime defteri tutma, tahmin etme ve sözlük kullanma

en çok tercih edilen tekniklerdir. Sayıca fazla gibi görünse de sonuçları son derece öngörülebilir bu tekniklerin uygulama metotları bakımından hayatın doğal akışı içindeki öngörülemez durumlar ve insan zihninin tabii çalışma şekline uygunluk bakımından yeterli olmadığı görülmektedir. Ders kitaplarında öğrencilerin zihinsel gelişim düzeyleri ve dil becerileri göz önünde bulundurulmuş ancak somut işlemler dönemi varsayımı sebebiyle fazlaca ve basit tekrarlar yapılmış ve günümüz dünyasının gerçeklerine uyumlu dinamik yöntemler geliştirilememiştir.

2.1.2. Sınıf Düzeylerine Göre İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Söz Varlığı Durumu

İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı bağlamında ilgili alan yazınında Kübra Aslan ve Yaşar Bay (2023) tarafından bazı sayısal veriler ortaya konulmuştur. Bu veriler ışığında görüleceği üzere farklı yayınevlerinin hazırladığı kitaplar söz varlığı bakımından hem nicelik hem de nitelik açısından farklılıklar arz etmektedir. Bu durum, Türkçe gibi temel bir ders kitabı için bazı tutarsızlıklara işaret etmektedir. Farklı yayınevleri tarafından hazırlanan 1-4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam sözcük sayısı¹, özgün sözcük sayısı² ve sözcük özgünlük skoru³ gibi veriler aşağıdaki tabloda açıklanan bu parametreler doğrultusunda grafiklerde gösterilmiştir⁴:

Grafik 1: Sınıf düzeylerine göre ders kitaplarındaki sözcük sayısı (Aslan ve Bay, 2023).

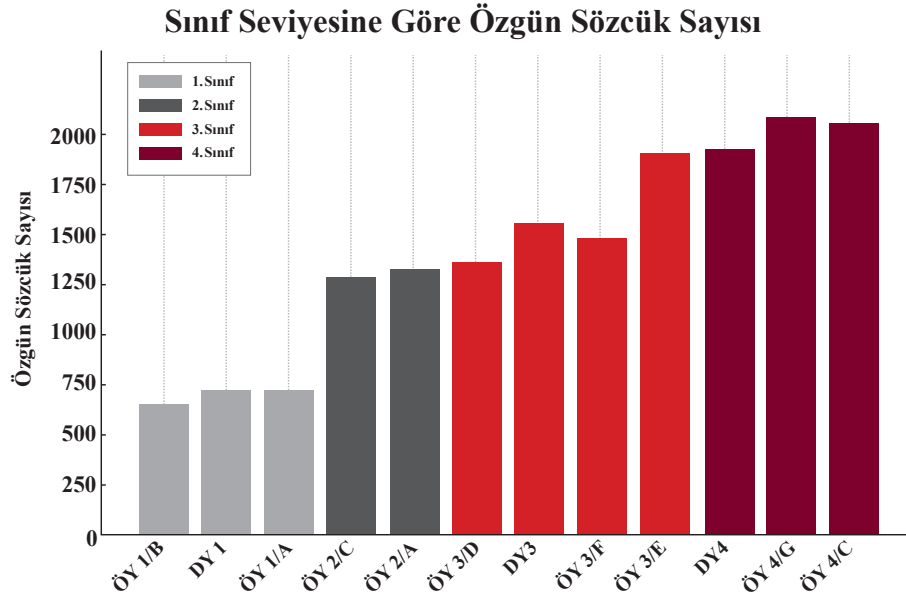
Grafikte görüleceği üzere sınıf seviyesi arttıkça toplam sözcük sayısında bir artış gözlenmektedir. Ancak bu artış eğrisi, uluslararası standartlarla karşılaştırıldığında yeterli görünmemektedir. Bu durum, öğrencilerin dil becerilerinin yeterince desteklenmediğine işaret etmektedir.

¹ **Toplam Sözcük Sayısı (Token Count):** Bir metinde geçen tüm kelimelerin toplam sayısı. Aynı kelimenin tekrarları da bu sayıya dâhildir.

² **Özgün Sözcük Sayısı (Type Count):** Bir metinde yer alan farklı (tekrarsız) kelimelerin toplam sayısı. Yani, her kelime yalnızca bir kez sayılır.

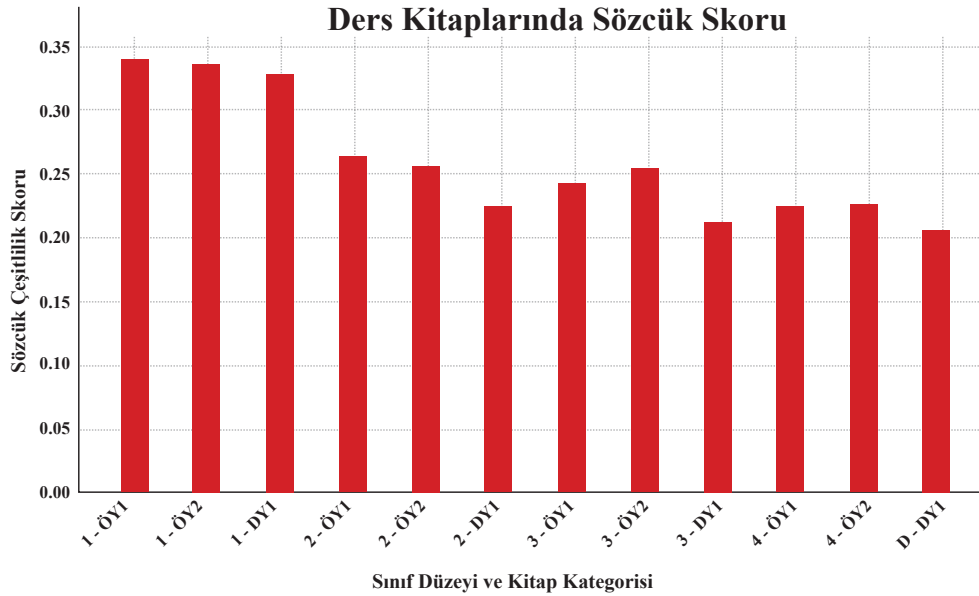
³ **Sözcük Çeşitlilik Skoru (Type-Token Ratio-TTR):** Metindeki sözcük çeşitliliğini ölçen bir oran olup şu formülle hesaplanır: $TTR = (\text{Özgün Sözcük Sayısı} / \text{Toplam Sözcük Sayısı}) \times 100$
Bu oran, metindeki kelime zenginliğini ve çeşitliliğini gösterir. Yüksek bir TTR değeri, metinde daha fazla farklı kelime kullanıldığını gösterir.

⁴ Grafiklerdeki kısaltmalar: ÖY: Özel yayınevi, DY: Devlet yayınevi.

Grafik 2: Sınıf düzeylerine göre ders kitaplarındaki özgün sözcük sayısı (Aslan ve Bay, 2023).

Grafik, özgün sözcük sayısındaki artışı göstermektedir. İlkokul sürecinde çeşitliliğin artması olumlu bir gelişmedir ancak bu artış oranı daha fazla desteklenebilir. Bu sonuçlardan hareketle ders kitaplarındaki sözcük çeşitlilik skoru aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Grafik 3: Sınıf düzeylerine göre ders kitaplarındaki sözcük çeşitlilik skoru.

Grafiklerdeki verilerden anlaşılacağı üzere hazırlanan ders kitaplarında söz varlığı açısından yeterlilik ve tutarlılık problemi söz konusudur. Ayrıca sınıf seviyesi arttıkça söz varlığında beklenen artış ivmesi ideal düzeyde değildir. Örneğin İngiltere’de 1. sınıfta öğretilmesi gereken sözcük sayısı 500-1000 kelime iken bu sonraki sınıflarda katlanarak devam etmektedir (The national curriculum in England, 2013). Türkiye’de ise artış ivmesi yetersiz görünmektedir. Bu farkın bir kısmı bu iki dilin gramer yapısından kaynaklansa da ders kitaplarının hazırlanış süreçlerinde söz varlığının artırılmasına odaklı bir yaklaşımın ıskalandığı görülmektedir.

Yapılan diğer çalışmalarda da tespit edildiği üzere ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan sözcükler ile *Türkçe Sıklık Sözlüğü'ndeki* (Aksan vd., 2017) en sık kullanılan 1000 sözcük karşılaştırıldığında incelenen ders kitaplarındaki metinlerde Türkçede en sık kullanılan 1000 sözcüğe yaklaşık %70 oranında yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır (Kan, M. O. ve Karadavut, Z. 2021, s. 1607).

2.1.3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Söz Varlığına İlişkin Yaklaşımlar ve Ders Kitaplarına Yansımaları

2024 yılı içerisinde hazırlanan *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli İlkokul Türkçe Öğretim Programı*'nda kavramsal kavramsal beceriler, alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile eğilimler, değerler ve okuryazarlıklar bir bütün olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin çok yönlü gelişimini etkili bir şekilde desteklemek amaçlanmıştır. Temel dil becerileriyle (okuma, yazma, konuşma, dinleme) model içinde yer alan diğer beceriler, eğilimler, değerler ve okuryazarlık becerileri harmanlanmıştır. Bu bağlamda ilkökul Türkçe dersi öğretim programı söz varlığını geliştirme anlamında önemli hedefler ortaya koymaktadır.

Program, öğrencilerin söz varlığını genişletmek amacıyla okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri bağlamında metin çeşitliliğini artırmayı, bağlam içi kelime öğrenimini, dinleyerek kelime öğrenmeyi, tematik tartışma ortamları oluşturmayı, kelime oyunlarını geliştirmeyi, yaratıcı yazarlık uygulamalarını temel almaktadır. Programda ders kitaplarında yer alacak metin türlerine ilişkin olarak aşağıdaki tablo yer almaktadır:

TÜRLER	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
BİLGİLENDİRİCİ METİNLER				
Anı	+	+	+	+
Dilekçe			+	+
Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş gibi karma içerikli metinler)	+	+	+	+
e-posta			+	+
Günlük	+	+	+	+
Haber metni, reklam	+	+	+	+
Kılavuzlar	+	+	+	+
Mektup	+	+	+	+
Özlü sözler (atasözü, deyim, duvar yazıları, döviz vb.)	+	+	+	+
Sosyal medya mesajları	+	+	+	+
Resmî kurum web siteleri		+	+	+
Bilimsel yazılar		+	+	+

ÖYKÜLEYİCİ METİNLER				
Öykü	+	+	+	+
Masal/Efsane/Destan	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+
Çizgi roman	+	+	+	+
Mizahi fıkra	+	+	+	+
Roman				+
Tiyatro	+	+	+	+
ŞİİR				
Mani/Ninni	+	+	+	+
Türkü/Şarkı	+	+	+	+
Şiir	+	+	+	+
Tekerleme/Sayısmaca/ Bilmece	+	+	+	+

Tablo 1. Sınıf Düzeylerine Göre Kullanılabilecek Metin Türleri (MEB, 2024).

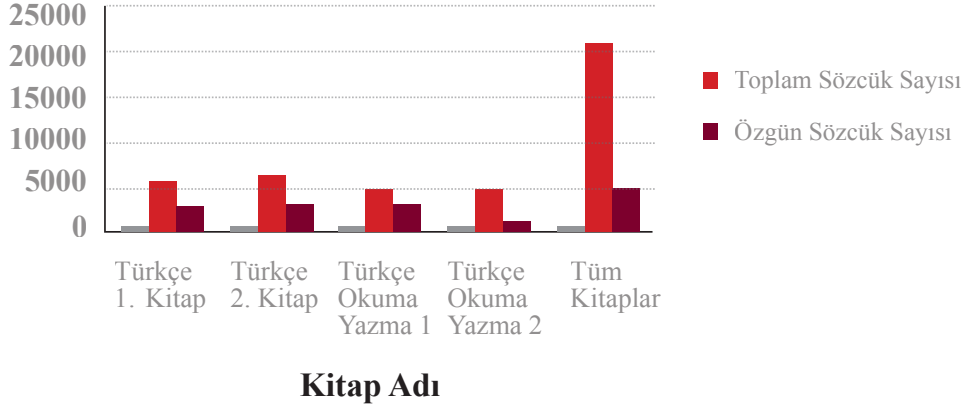
Tabloda belirtildiği üzere geleneksel ve güncel birçok metin türünün Türkçe ders kitaplarında bulunması öngörülmektedir. Broşür, e-posta, sosyal medya mesajları, karikatür, çizgi roman gibi metin türlerinin formal eğitim süreçlerine dâhil edilmesi yerinde bir karar olmakla beraber ders kitaplarında yer alacak bu türden metinlerin niteliği üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Dört temel dil becerisini dikkate alarak öğrencinin dikkatine sunulacak bu türden metinlerin çok anlamlılık bağlamında öğrencinin söz varlığını ve düşünce becerilerini geliştirmesi beklenmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne uygun olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 1. sınıf Türkçe ders kitapları daha çok okuma yazma öğretimine odaklandığından söz varlığı bakımından kapsamlı bir değerlendirme yapmak zordur. Bu sınırlılık çerçevesinde 2024-2025 eğitim öğretim yılında ilkokul 1. sınıfta Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan *Türkçe Okuma Yazma 1*, *Türkçe Okuma Yazma 2*; *Türkçe 1* ve *Türkçe 2* ders kitapları incelememize konu olmuştur. Sözü geçen ders kitapları, okuma yazma öğretimine ek olarak söz varlığı açısından öğrencilerin okuma ve dinleme becerilerini çeşitli temalar bağlamında geliştirmeye odaklıdır. “Duygularını Tanıma”, “Millî Kültürümüz”, “Sağlık ve Çevre”, “Geleneksel Çocuk Oyunları”, “Çocuk Dünyası”, “Erdemler” gibi temalar içinde günlük hayatta sıkça kullanılan kelimelerin ders kitabında yer aldığı görülür.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan ilkokul 1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı durumu; toplam sözcük sayısı, özgün sözcük sayısı ve sözcük çeşitlilik skoru bakımından tespit edilmiş ve aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir:

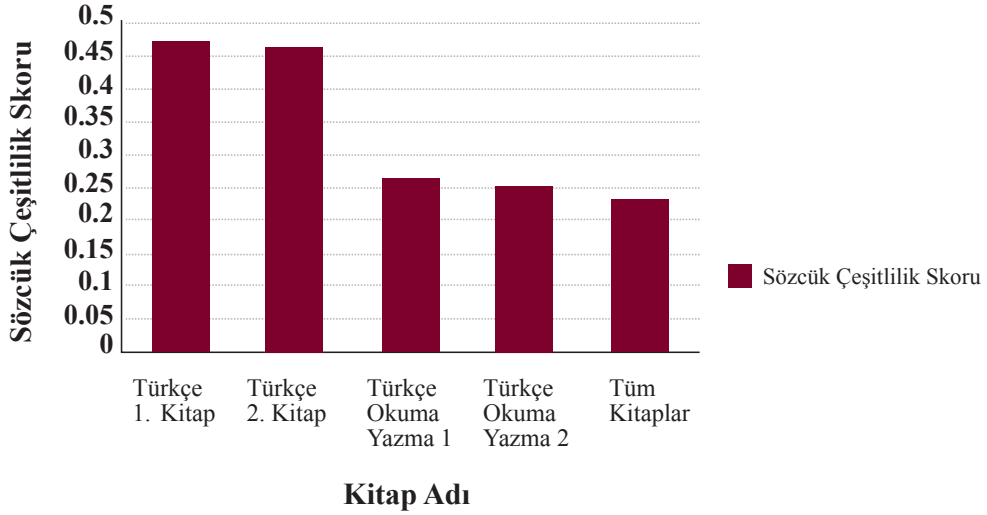
Toplam Sözcük Sayısı ve Özgün Sözcük Sayısı

Grafik 4: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan ilkökul Türkçe ders kitaplarında toplam sözcük ve özgün sözcük sayısı.

Türkçe Okuma Yazma 1 kitabında toplam sözcük sayısı 4731, özgün sözcük sayısı 1237; *Türkçe Okuma Yazma 2* kitabında toplam sözcük sayısı 4671, özgün sözcük sayısı 1146; *Türkçe 1* kitabında toplam sözcük sayısı 5295, özgün sözcük sayısı 2511; *Türkçe 2* kitabında toplam sözcük sayısı 6150, özgün sözcük sayısı 2846; tüm kitaplarda ise toplam sözcük sayısı 20847, özgün sözcük sayısı 4785 olarak tespit edilmiştir.

Sözcük Çeşitlilik Skoru

Grafik 5: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan ilkökul Türkçe ders kitaplarında sözcük çeşitlilik skoru.

Sözcük çeşitlilik skoru, kitaplarda kullanılan farklı kelimelerin oranını göstermektedir. Buna göre *Türkçe Okuma Yazma 1* kitabında sözcük çeşitlilik skoru 0,26; *Türkçe Okuma Yazma 2* kitabında 0,25; *Türkçe 1* kitabında 0,47; *Türkçe 2* kitabında 0,46; tüm kitaplarda ise 0,23 olarak belirlenmiştir. İlkökul Türkçe dersinde okuma yazma öğretiminde kullanılan kitapların sözcük çeşitlilik skorunun daha düşük olması, temel okuma ve yazma becerilerine odaklanıldığını ve kelime tekrarının bilinçli bir strateji olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Diğer yandan toplam sözcük sayısı arttıkça özgün sözcük

sayısında da bir artış gözlemlenmekte, bu da öğrencilerin karşılaştıkları kelime hazinesinin genişlediğini göstermektedir.

Yapılan analize göre *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında en sık kullanılan kelimeler ve frekans değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Türkçe 1	f	Türkçe 2	f	Türkçe Okuma Yazma 1	f	Türkçe Okuma Yazma 2	f
bir	124	bir	85	yaz-	90	yaz-	92
yaz-	87	ver-	75	harf	80	harf	80
ver-	59	yaz-	65	ses	77	ses	77
oku-	33	metin	36	metin	64	metin	64
sembol	32	oku-	36	çalışma	54	çalışma	54
örnek	31	uygun	34	et-	48	et-	48
metin	28	sembol	32	dinleme	44	dinleme	44
uygun	26	göre	30	çiz-	44	çiz-	44
et-	23	örnek	28	al-	43	al	43
ilgili	21	çocuk	22				

Tablo 2: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında en sık kullanılan kelimeler ve frekans değerleri.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanan 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplam sözcük sayısı ve özgün sözcük sayısında belirli bir artış gözlemlenmiştir. Yeni program kapsamında hazırlanan *Türkçe Okuma Yazma 1*, *Türkçe Okuma Yazma 2*, *Türkçe 1* ve *Türkçe 2* kitaplarında toplam sözcük sayısının 20.847, özgün sözcük sayısının ise 4.785 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar açısından önceki dönemde okutulan ders kitaplarına kıyasla bir iyileşme söz konusudur. Ancak sözcük çeşitlilik skoru (Type-Token Ratio-TTR) açısından bakıldığında, yeni kitapların 0,23 ila 0,47 arasında değişen değerler sunduğu görülmektedir. Bu skor, kelime çeşitliliğinin belirli bir ölçüde artış gösterdiğini ancak hâlâ uluslararası standartlara tam olarak ulaşmadığını ortaya koymaktadır.

Yeni öğretim programında ders kitaplarında bulunması öngörülen metin türlerinde bazı yenilikler yapılmıştır. Broşür, e-posta, sosyal medya mesajları, karikatür ve çizgi roman gibi modern metin türleri müfredata dâhil edilmiştir. Önceki ders kitapları daha çok geleneksel metinlere odaklanırken yeni modelde öğrencilerin günlük hayatta karşılaşılabileceği zenginleştirilmiş dijital ve görsel okuma materyalleri de yer almaktadır. Bu değişikliklerin etkisi; 2, 3 ve 4. sınıf için hazırlanacak ders kitaplarında ve uygulamalarda kendini daha belirgin olarak gösterecektir.

Eski öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında kullanılan yöntemler genellikle görsellerden yararlanma, cümlede kullanma, boşluk doldurma ve eşleştirme gibi geleneksel kelime öğretme tekniklerine dayanmaktaydı. Yeni programda ise bağlam içinde kelime öğrenimi, dinleyerek kelime kazanımı, yaratıcı yazarlık ve tematik tartışmalar gibi daha çeşitli tekniklerin teşvik edildiği görülmektedir. Bununla birlikte uygulamada bu etkinliklerin öğrencilerin merak duygusunu artırmaya yönelik olup olmadığı hazırlanan 1. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki duruma bakıldığında hâlâ tartışmalıdır.

Yeni müfredatta bağlam içi kelime öğrenme stratejilerine daha fazla yer verildiği görülmektedir. Özellikle

sözlük kullanma, kelime defteri oluşturma, kelime oyunları ve farklı metin türleri üzerinden kelime öğrenme gibi yöntemler ön plana çıkarılmıştır. Önceki ders kitaplarında daha fazla tekrar yöntemi kullanılarak kelimelerin ezberletilmesine yönelik bir yaklaşım benimsenirken yeni programda öğrencinin keşfederek öğrenmesi teşvik edilmektedir.

Eski öğretim programına göre hazırlanmış ders kitaplarında öğrencilerin sınırlı bir kelime havuzuna maruz kaldığı ve bu kelimelerin tekrar oranının yüksek olduğu görülmekteydi. *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı*'na uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında nicel olarak daha fazla kelimenin kullanıldığı ancak kelimelerin bağlam içinde çeşitlendirilmesi konusunda eksikliklerin devam ettiği anlaşılmaktadır. Yeni modelin kelime çeşitliliğini artırma konusunda olumlu bir adım attığı ancak kelimelerin farklı anlamlarını keşfetme, mecaz kullanımlara aşinalık kazandırma ve çoklu bağlam içinde sunma konusunda geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda ders kitaplarında benimsenecek söz varlığını geliştirme stratejilerinin öğrencilerin merak duygusunu uyandırması, derinlemesine kelime bilgisi kazandırması ve eleştirel düşünmeyi desteklemesi beklenir.

Bu veriler ışığında söylenebilir ki önceki dönemlerde hazırlanan ders kitaplarına nispeten toplam kelime sayısı, özgün kelime sayısı ve sözcük özgünlük skoru bakımından anlamlı bir artış gözlenmekle birlikte ders kitaplarının hazırlanmasında söz varlığını geliştirmeye dönük esaslı bir stratejiden uzak kalınmıştır. En sık kullanılan kelimeler daha çok ders kitaplarında tekrar eden etkinliklerde kullanılan kelimelerdir. Hedef kelimelerin belirlenmesi, kalıcı öğrenmeyi sağlayacak örüntülerin kurulması ve bu doğrultuda okuma parçalarının zenginleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu hususlar dikkate alınarak 2, 3, 4. sınıf ders kitaplarının daha özenli hazırlanması gerekmektedir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Söz varlığı, bireyin dil becerilerinin gelişmesinde kritik bir rol oynar. İlkokul sürecinde edinilen söz varlığı; öğrencilerin okuma, yazma ve düşünme becerilerini doğrudan etkiler. Bu temelden hareketle bu raporda ilkokul Türkçe ders kitaplarının söz varlığını geliştirme açısından içerdiği kazanımlar, kullanılan öğretim yöntemleri ve etkinlikler ayrıntılı olarak incelenmiş, ders kitaplarındaki söz varlığı durumu sayısal verilerle ortaya konulmuştur. Bulgular, mevcut ders kitaplarının belirli ölçüde söz varlığını artırıcı unsurlar barındırmasına rağmen bu sürecin daha bilinçli ve sistematik bir şekilde planlanması gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin yaş seviyelerine uygun olarak kelime hazinelerinin sistematik bir şekilde genişletilmesi büyük önem taşımaktadır.

Ders kitaplarında kullanılan etkinliklerin büyük ölçüde tekrar eden formatlara sahip olduğu ve öğrencilerin merakını artıracak, onları keşfetmeye teşvik edecek dinamik yöntemlerin yeterince benimsenmediği tespit edilmiştir. Çocukların pasif ve aktif söz varlıklarını dengeli şekilde geliştirecek okuma, dinleme, yazma ve konuşma etkinliklerinin daha fazla çeşitlendirilerek ders içeriklerine entegre edilmesi gerekmektedir.

Bulgular, özel ve resmî yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitapları arasında söz varlığı bakımından belirgin farklılıklar olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu farklılıklar, yüksek standartta bir kelime öğretim stratejisinin eksikliği gözler önüne sermektedir. Özellikle ders kitaplarında yer alan metinlerin niteliği ve kullanılan kelime çeşitliliği, öğrencilerin dil gelişim sürecine doğrudan etki etmektedir. İncelemeler, sınıf seviyesi arttıkça kelime çeşitliliğinin artmasının olumlu bir gelişme olduğunu göstermektedir ancak bu artışın uluslararası standartlarla karşılaştırıldığında yeterli olmadığı dikkat çekmektedir. Örneğin İngiltere’de ilkokul seviyesinde öğrencilere kazandırılması gereken kelime sayısı belirli kriterlere dayanarak kademeli şekilde artırılırken Türkiye’de bu süreç daha düzensiz ilerlemekte ve belirgin bir standardizasyon eksikliği görülmektedir. Her sınıf düzeyinde hedef kelimelerin belirlenmesi bu hususta ivedilikle çalışılması gereken öncelikli konudur.

Sonuç olarak ilkokul Türkçe ders kitaplarının hazırlanma sürecinde öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmeye dönük daha kapsamlı ve bilimsel temellere dayalı bir yaklaşım benimsenmelidir. Öğrencilerin hem aktif hem de pasif söz varlıklarını geliştirecek etkinlikler artırılmalı, öğretmenlerin bu süreçte daha etkin roller üstlenmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca nitelikli edebî metinlerin ders kitaplarına daha fazla entegre edilmesi, öğrencilerin kelime hazinelerini genişletirken edebî zevk kazanmalarına, hayal güçlerini ve düşünme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

Okuma alışkanlıklarını teşvik edici etkinliklerin artırılması, ders kitaplarını tek başına bir kaynak olarak görmek yerine kütüphane çalışmaları, interaktif dijital materyaller ve zenginleştirilmiş söz varlığı aktiviteleri bu konuda büyük öneme sahiptir. *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*’ne göre hazırlanan öğretim programı bu hususlarda teorik olarak bazı iyileştirmeleri içermekle birlikte uygulamada nasıl sonuçlar elde edileceği zamanla görülecektir. Bu modele göre hazırlanan 1. sınıf Türkçe ders kitaplarında söz varlığı açısından bazı iyileşmeler dikkati çekse de her sınıf düzeyine uygun hedef kelimelerin belirlenmesi, bu kelimelerin planlı ve etkili bir şekilde ders kitaplarında yer alması, atılması gereken en

öncelikli ve önemli adım olacaktır.

Bu sonuçlardan hareketle konuya ilişkin olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- İlkokul kademesindeki Türkçe ders kitaplarının hazırlanma ve denetlenme süreçleri, ders kitaplarının dil becerileri ve söz varlığını geliştirme bakımından güçlü ve zayıf yönleri daha detaylı araştırmalarla analiz edilmelidir.
- Sınıf seviyesi yükseldikçe Türkçe ders kitaplarının söz varlığı da genişletilmelidir. Tüm yayınların ortak kriterlere uyumu sağlanmalı ve öğrencilere sunulan kaynakların söz varlığı açısından farklılıkları en aza indirilmelidir.
- Gerçek hayat temelli derlem çalışmalarına önem verilmeli, başta ders kitapları olmak üzere okullarda kullanılan öğretim materyalleri bu derlemlere uygun olarak hazırlanmalıdır. Materyal hazırlama süreçlerinde uzman kişiler aktif katkı sunmalıdır.
- Ders kitaplarına kaynaklık edecek derlemler, helezonik bir modelle merkezden çevreye doğru (insan, aile, mahalle, şehir, ülke, dünya gibi) dünyadaki örneklerden istifade edilip hazırlanmalıdır.
- 20 Ekim 2018 itibarıyla Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde başlatılan yazılı-sözlü dil ile öğrencilere yönelik dokümanların incelenmesi ve analiz edilmesini öngören *Türkçe Söz Varlığı Projesi (TSVP)* etkinleştirilmelidir.
- İlkokul düzeyinde tavsiye edilen çocuk edebiyatı eserlerindeki söz varlığı, bu doğrultuda hazırlanan derlemlerden yararlanılarak geliştirilmelidir.
- Tavsiye edilen çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı bakımından durumu tespit edilip bu hususta okuyucu bilgilendirilmelidir.
- Öğrencinin sınıf seviyesi yükseldikçe maruz kalacağı kelime sayısı periyodik olarak çoğaltılmalıdır. Öğrencinin dil gelişimine katkı sağlayacak biçimde metinlerde bağlama uygun kelimeler yer almalı, ortalama cümle uzunlukları bu nispette artırılmalıdır.
- Öğrencinin muhatap olduğu metinlerin kurguları ilgi çekici olmalı, öğrenci metni gerçek hayatla ilişkilendirmelidir. Aynı zamanda seçilen metinlerle kullanılan görseller öğrencinin muhayyilesini sınırlamamalı, seçilen görseller özgün ve sanatsal değere sahip olmalıdır.
- Ders kitaplarında sunulan metinler kuru, doğrudan ve yönlendirici mesaj verme kaygısından uzak olmalıdır. Öğrenci kendi mizaç ve meşrebince metni yorumlayarak özümseme imkânına sahip olmalı, metnin edebî gücü nispetince onu yeniden inşa imkânı bulmalıdır.
- Bağlam içinde sözcüklerin farklı anlamlar kazanabileceği sezdirilmeli, öğrencinin aynı kelimeleri farklı metinler içinde okuması/dinlemesi/konuşması/yazması sağlanmalıdır.
- Öğrencinin bilmediği bir kelimeyi cümlenin bağlamından hareketle tahmin etmesine imkân verilmelidir.
- Öğrencilerin basılı yahut dijital sözlük kullanma alışkanlıkları geliştirilmelidir. Hayat temelli, kullanışlı, geniş ve misalli okul sözlükleri hazırlanmalıdır.
- Müzik, resim ve diğer sanat dallarından söz varlığını geliştirme bağlamında azami derecede istifade edilmelidir. Bu bağlamda nesne tasarımı, dijital sanatlar, kodlama vb. alanlarda çok yönlü öğrenme ortamları oluşturulmalıdır.
- Yeni öğrenilen kelimelerin telaffuzlarının doğru yerleşmesi için doğru örnekler dinletilmelidir.
- Dil bilgisi kuralları bir bütünlük içinde metin içerisinde dört temel dil beceri esas alınarak öğretilmelidir.

- Okuma yazma eğitiminde benimsenen harf temelli tekniklerin verimliliği yeniden analiz edilmeli, cümle temelli öğretim teknikleri, tümdengelimine uygun zekâlar dikkate alınarak güncellenerek yeniden gündeme alınmalıdır.
- Ders kitaplarında kullanılan sözcük öğretimi tekniklerinin çeşitlendirilmeli ve her dil becerisini kapsayan etkinlikler artırılmalıdır.
- Söz varlığına yönelik etkinliklerin sadece okuma ve yazma alanında değil dinleme ve konuşma alanlarında da daha fazla yer alması sağlanmalıdır.
- Ders kitaplarının en alt düzeyde hazırlanma zorunluluğu gözden geçirilmeli, söz varlığı bakımından standartlar, öğrencilerin okul dışı öğrenme ortamlarındaki değişimler dikkate alınarak yeniden belirlenmelidir.
- Ders kitaplarını destekleyici, edebî niteliği yüksek kurmaca metinlere erişim imkânları artırılmalıdır. *Millî Eğitim Bakanlığı Çocuk Kitapları Dizisi* vb. uygulamalar geliştirilmeli, sınıf ve okul kütüphanelerinin niteliği artırılmalı, öğrencilerin kütüphane kullanma alışkanlıkları geliştirilmelidir.
- Yeni öğretim programında ders kitaplarında bulunması öngörülen broşür, e-posta, sosyal medya mesajları, karikatür, çizgi roman gibi metin türlerinin seçimine özen gösterilmelidir.
- Yeni kelime öğrenme becerilerini artırmak amacıyla sadece okuma etkinlikleri değil dinleme, konuşma ve yazma etkinliklerine ağırlık verilmelidir. Radyo tiyatroları, sesli kitap uygulamaları, sınıf içi tartışma, beyin fırtınası, münazara, müzakere gibi yöntemler daha aktif kullanılmalıdır.
- Öğretmen yeterliliğinin artırılması bu hususta ortaya çıkan sorunların çözülmesinde kilit rol oynamaktadır. Özellikle ilkökul düzeyinde öğrencileriyle sağlıklı ve nitelikli iletişim kurabilen öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaç duydukları özgüveni kazanmalarında onlara destek olabilmektedir. Böylelikle kendisini ifade etme becerisi gelişen öğrenciler söz varlıklarını nicelik ve nitelik bakımından artırabilmektedir.
- Ulusal müfredat, öğretmenlere her sınıf düzeyinde ne yapmaları gerektiğini söyler ancak bunu sınıf ortamına aktarmak, ilgi çekici bir hâle getirerek öğrenci için kalıcı bir bilgiye dönüştürmek çoğunlukla öğretmenin kişisel becerilerine kalır. Bu sebeple öğretmen becerilerini geliştirmek için öğretmen eğitimlerine ağırlık verilmelidir.
- Entelektüel gelişime açık öğretmenler öğrencilerinin ders kitabı dışında nitelikli ve edebî niteliğe sahip metinlerle buluşmalarına imkân sağlamaktadır. Bu bakımdan başarılı uygulamalar ödüllendirilmelidir.
- Öğretmen yetiştirme standartları ve kalite kontrol mekanizmaları geliştirilmeli, bazı ülkelerde kullanımda olan denetim uygulamaları (OFSTED)⁵ hayata geçirilmelidir.

⁵ Bağımsız bir hükümet kurumu olan Ofsted, İngiltere’de üniversiteler haricindeki eğitim kurumlarının (öğretmen yetiştiren kurumlar dâhil) denetiminden sorumludur. Söz konusu kurum, 1980’lerin başlarında İngiltere’de başlayan neo-liberal eğitim gündemine paralel olarak 1992 yılında kabul edilen Eğitim Yasası (Education Act) ile “The Office for Standards in Education (Eğitimde Standartlar Ofisi)” adıyla kurulmuş olup günümüzde “Office for Standards in Education, Children’s Services and Skills (Eğitim, Çocuk Hizmetleri ve Becerilerinde Standartlar Ofisi)” adını ve Ofsted kısaltmasını kullanmaktadır. Ofsted, her yaşta öğrenciye eğitim ve beceri sağlayan faaliyetleri denetler, ayrıca çocuklara ve gençlere yönelik bakım hizmetlerini de denetler ve düzenler. Ofsted temel işlevini; “İngiltere’de eğitim, öğretim ve bakım hizmetlerini yürüten organizasyonların bu işleri çocuklar ve öğrenciler için yüksek standartlarda yapmasını temin etmek” şeklinde ifade etmektedir. Ofsted; İngiltere genelinde öğretmenler, okullar ve genel olarak eğitim sistemi üzerinde derin etkileri olan bir kurumdur. Ofsted, okulların faaliyetlerine yönelik hesap verebilirliğini artırarak ve ilerlemelerini sistematik olarak izleyerek İngiliz ulusal eğitim reformunda kilit rol oynamıştır (<https://www.gov.uk/government/organisations/ofsted>).

- Ders kitapları ve diğer materyallerde kelime alıştırmaları, farklı yeterlilik seviyelerine sahip öğrencilere hitap etmek için daha fazla farklılaştırılabilir. Nitekim bazı öğrenciler aktiviteleri çok kolay bulurken diğerleri zorlanmakta ve bu da öğrenme sonuçlarında bir uyumsuzluğa yol açmaktadır. Bu hususta ders kitapları bir standarda kavuşturulmalıdır.
- Ders kitaplarında kelime dağarcığı yelpazesi geniş olsa bile her kelime için keşif derinliği sığ kalmaktadır. Ders kitabı; kelime anlamlarını, eş anlamlılarını, zıt anlamlılarını ve farklı bağlamlardaki kullanımlarını derinlemesine inceleyen daha fazla alıştırmaya içermelidir.
- Bazı kelimeler kültürel bağlamdan yoksun veya öğrencilerin günlük yaşamlarıyla bağlantılı değildir. Kültürel bakımdan daha yakın kelimeler seçmek öğrenme deneyimini öğrenciler için daha ilgi çekici hâle getirecektir.
- Kelime öğretme teknikleri konusunda öğretmenlere eğitimler verilmelidir. Öğretilen kelimelerde derinleşmek konusunda çocuklar için etimoloji etkinlikleri geliştirilmelidir. Bu hususta kaynakçada sunulan bilimsel çalışmalardan yararlanılmalıdır.
- Klasik dönem eğitim süreçlerinde ana dil ve yabancı dil eğitiminde kullanılan Manzum Sözlük'lerde kullanılan metotlardan ilham alınarak şiir diliyle öğrenmeyi kolaylaştırıcı okul sözlükleri hazırlanmalıdır.
- Hedef öğrenme çıktıları ile gerçekleşen öğrenme arasındaki bağlantı ölçme ve değerlendirme çalışmalarıyla kurulabilir. Ölçme ve değerlendirme, ulusal müfredatların en sancılı ve en yoruma açık bölümüdür. Ölçme araçları ile söz varlığını değerlendirmeye çalışırken öğrencilerin neleri öğrendiklerini görmek, uygun bir rota belirlemek ve uzun vadede ulaşılması planlanan hedeflere varmak mümkün olacaktır.
- Her sınıf düzeyinde gerçekçi, ulaşılabilir, alternatifli ve güncel okuma listeleri oluşturulmalıdır. Yenilikçi ve ilgi çekici, kişiselleştirilmiş ya da grup okuma biçimleri üzerinde çalışılmalıdır.

Tablo 2. Söz varlığını geliştirebilecek etkinlik önerileri

Öneriler	Açıklamalar
Kelime duvarı oluşturmak	Kelime duvarı, çocukları yeni kelimeler öğrenmeye teşvik eder. Öğrencilerin kelime duvarındaki kelimeleri okumaları ve yazılarında kullanmaları takip edilebilir. Kelime duvarından seçilen kelimelerle cümleler kurmaları istenir. Öğrenciler isterlerse duvara yazılan kelimelerden ilhamla resimler yapar veya kelimenin eş veya zıt anlamlısını yazarak duvarı daha işlevsel hâle getirir.
Kelime defteri/kitabı	Yeni öğrenilen kelimeler deftere yazılır, resimlenebilir ve cümle içinde kullanılabilir.
Haftanın/Günün kelimesi etkinliği	Her gün ders girişinde kelime dağarcığını geliştirmek için şu etkinlikler gerçekleştirilir: Kelimenin anlamını verme, resimle anlatma, heceleme, telaffuz, kök ve ek yönünden kelimenin yapısını inceleme. Bu etkinliklerde görselleştirme ve seslendirme kelimenin hedef yaş grubunda kalıcı olmasında etkili olur.

Kelime oyunları

Çevrim içi siteler veya kutu oyunları kullanılabileceği gibi fonolojik farkındalık ve çeşitlilik için kafiyeli kelimeler bulma oyunları oynanabilir. Bu kelimeler, kelime defterlerine yazılabilir. Oyunların, çocukların okul dışında da uygulayıp geliştirebilecekleri öğrenme yöntemleri olduğu unutulmamalıdır. Birçok çocuk arkadaşının söylediği sözcüğün son harfiyle başlayan bir sözcük türetme veya isim-şehir gibi oyunlara hâlâ ilgi duymaktadır. Bu oyunlar, çocukları farklı kelimelerle düşünmeye zorlayarak kelime dağarcıklarına katkı sunarken stratejik düşünme becerilerini de geliştirir.

Bilmece, bulmaca ve tekerlemeler

Söz varlığını geliştirmenin en eğlenceli yollarındandır. Güne bir bilmece sorarak başlamak keyifli bir derse hazırlık etkinliğidir. Çevrim içi kaynaklardan da bolca örneklerini bulabileceğimiz bulmacalar ise hafta sonu çalışmalarında veya serbest etkinlik saatlerinde uygulanabilir. Bulmacalar sadece eğlenceli zaman geçirmek için değil aynı zamanda kelime dağarcığını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede de etkilidir. Öğrenciler bu sayede ipuçlarına dikkat ederek yeni kelimeler öğrenir ve önceden bildikleri kelimeleri hatırlamaları için zihinlerini yorarlar. Tekerlemeler de telaffuz ve dil becerilerini geliştirmenin önemli araçlarıdır.

Sesli okuma

Sesli okuma, kelime dağarcığını geliştiren en etkili aktivitelerinden biridir. Öğrencilere yeni kelimeleri tanıtmakla kalmaz aynı zamanda kelimelerin gerekli ve yerinde dönütlerle doğru telaffuzlarını da öğretir. Bunların yanı sıra öğrencilerin kelimenin bağlam içinde farklı anlamlarını keşfetmelerine gözle okuma yönteminden daha fazla imkân tanır. Yaşa uygun kitaplar seçmek ve ara sıra durup bilinmeyen kelimeleri tartışmak önemlidir. Metin hakkında açık uçlu sorular sormak da çocukları eleştirel düşünmeye ve cevaplarında yeni kelimeler kullanmaya teşvik edebilir.

Rehberli okuma

İlkokulda öğrencilerin sevdiği bir uygulamadır. Küçük gruplar için öğretmen rehberliğinde okuma yapılabilir. Etkileşimli okumadan farklı olarak öğretmen burada öğrencilerle paylaşımlı okuma da yapabilir. Böylece öğrencilerin okuma hızlarını değerlendirebilir. Öğretmen, küçük gruplar oluşturarak öğrencilerin okuma ve anlama başarılarına göre farklı kitap seçimleri yapabilir. Burada okunacak kitabı öğretmen veya her hafta bir öğrenci seçebilir. Okullarda sıklıkla yapılan ve ucuz kitap arayışları nedeniyle devlet okullarında giderek anlamsızlaşan seçilen kitabı her öğrenciye aldırma uygulamasından vazgeçilmelidir. Bunun yerine öğrenci, seçimini kişisel kitaplığı veya öğretmenin oluşturduğu nitelikli sınıf kütüphanesinden ve okul kütüphanesinden yapmalıdır.

Etkileşimli okuma

Etkileşimli okuma, okuduğunu anlama becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Eş zamanlı olarak dinleme, okuma, anlama ve anlatım becerilerini geliştiren bu çalışma, ana dili eğitiminin odağında olmalıdır. Dikkatlice seçilmiş hedef kelimeleri ve öğrencilere bilmediği kelimeleri öğretmeye yönelik stratejileri ile söz varlığını geliştirmede etkili bir yöntemdir.

Resimli çocuk kitapları

Resimli çocuk kitapları hem etkileşimli okuma için hem de az cümle ile çok şey anlattıkları için kitap okuma saatlerinde her sınıf düzeyinde kullanılabilir materyallerdir. Nitelikli çocuk edebiyatı sayfa sayısının çokluğu ile orantılı değildir. Çok sayfalı kitaplar sınıf içinde günlerce okunduğunda çocuklar konudan uzaklaşmakta, her okumada önceki bölümler için hatırlatmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Resimli kitaplar; kavramları, duyguları aşırı öğreticiliğe kaçmadan, mesaj kaygısından uzak olarak vermektedir. Çocuklarda merak uyandıran, düşündüren ve görselleri ile hayal gücünü harekete geçiren bu kitapların dünya çocuk edebiyatından iyi örnekleri kullanılabilir.

Dinleme etkinlikleri	<p>Türk ve dünya masalları, destan, efsane, şiir, radyo tiyatrosu gibi edebiyat türlerini kayıtlardan veya öğretmenden dinlemek, söz varlığını artıran etkinliklerdendir. Dikkatlice dinleyen ve aktif dinleyici olan çocuklar, pasif dinleyici olanlara göre daha iyi hafızaya ve konsantrasyona sahip olacaklardır. Dinleme etkinlikleri, telaffuz ve vurgu konusunda öğrenciye çok şey kattığı gibi odaklanma ve anlamayı da güçlendirir. Dikkat dağınıklığı, uyarıların çok olması ve bilgisayar oyunları çocukların dinleme dikkatlerini zayıflatmıştır. Öğrenmenin önemli bir kısmı dinleme ile gerçekleştiğinden bu konudaki çabalar hem kültürel gelişime hem dil gelişimine hem de günlük yaşam becerilerine katkı sağlayacaktır.</p>
Yaratıcı yazma	<p>Yaratıcı yazarlık etkinlikleriyle öğrenciler klasik yazma etkinliklerine nazaran kendilerini daha iyi ifade edebilme şansı bulurlar. Burada öğrenci özgün bir fikri, kendine has bir üslupla, hayal gücünden yararlanarak ortaya koyar. Öğrencinin zengin bir kelime birikimine sahip olması, onları yerinde ve doğru kullanması, akıcı cümlelerle iyi kurgu yapması çok önemlidir. Eleştirilme korkusundan uzak yapılan bu çalışmalarda öğretmen öğrenciyi daha iyi tanıma şansı elde eder. Günümüzde birçok öğretmen yaratıcı yazma çalışması yaptırdığını düşünse de benimsenen yöntemler yaratıcı yazarlık yaklaşımına uymamaktadır. Bu konuda öğrencilere verimli bir rehberlik yapması için öğretmenlere yaratıcı yazarlık eğitimleri verilmelidir.</p>
Klasik yazma etkinlikleri	<p>Her ne kadar günümüzde etkisini yitirmiş olsa da özellikle edebi türlerin yazma yoluyla tanınmasında klasik yazma etkinlikleri hâlâ verim sağlayabilmektedir. Türkçe dersinde tanıtılan türler arasında anı, mektup, günlük, dilekçe, haber, reklam metni, sosyal medya mesajları, kompozisyon gibi yazım türleri klasik yazma yoluyla öğrencilere belirlenen çerçevede öğretilir.</p>

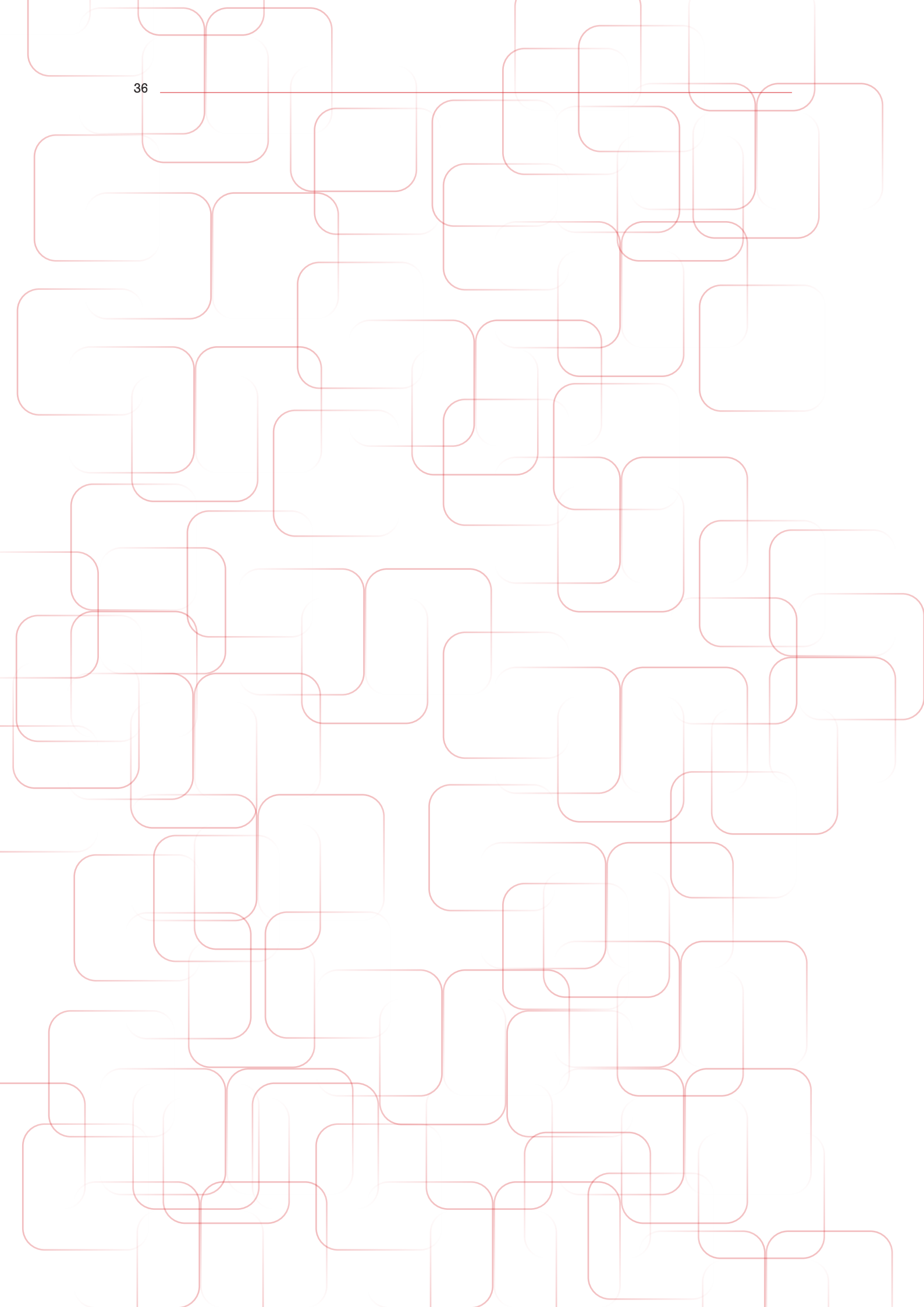
Okuduğunu anlama etkinlikleri	Öğrencinin bütün derslerdeki öğrenme aktivitelerinin temelini teşkil eder. Anlama, söz varlığının zenginliği ile doğru orantılıdır. Okuduğunu anlama becerisi bu konudaki stratejilerin doğru uygulanması ile geliştirilebilir. Öğrenci bağlantı kurma, çıkarım yapma, özet çıkarma, sentezleme, önem belirleme, zihinde imgeler yaratma, soru sorma stratejileri ile okuduğunu daha iyi anlar. Öğrencilere, küçük sınıflardan başlayarak sistematik bir şekilde bu stratejiler öğretildiğinde, okuduğunu anlama konusunda giderek daha usta, esnek ve bağımsız hâle gelirler. Bu şekilde sadece öyküleyici metinleri değil, bilgilendirici metinleri de daha iyi anlamlandırarak derin öğrenme gerçekleştirir.
Kütüphane ziyaretleri	Kütüphaneler, bireylerin hayatları boyunca zihinlerini besleyebilecekleri, araştırma ve akademik çalışma disiplini kazanacakları en kadim mekânlardır. Sınıflarda ve okullarda nitelikli kütüphaneler oluşturmak son derece önemlidir. En azından haftanın bir ders saatini kütüphanede geçirmek; öğrenciye sevdiği kitabı seçme, paylaşma, tavsiye etme ve kitaba değer verme gibi bazı değerler kazandırır. Okul kütüphanesi dışında il/ilçe kütüphanelerinden öğrencilerin yararlanması başka bir kültürlenme imkânı sağlar.
Müze ve doğa gezileri	Okullarda daha çok eğlence aktiviteleri olarak görülen gezi faaliyetleri, esasında bambaşka bir okuma imkânı doğurur. Müzelerde her eserin, her serginin bir hikâyesi vardır. Öğrenciler müze ve ören yerlerinde çeşitli tarihî olaylar ve karakterler, sanat dalları ve teknikleri, kültürel terimlerle dolu farklı bir dünya ile tanışırlar. Bu mekânlarda öğrencilerin kelimeleri, bağlamları içinde öğrenip anlamlandırabilmeleri için öğretmenin önceden hazırlıklı olması, karşılaşılabileceği kelimelerin listesini yapması, gezi sırasında bu kelimeleri kullanması, öğrencilere bir gezi kitapçığı hazırlaması önemlidir. Tabiat ve müze gezileri, Fen Bilgisi, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin terimlerini öğretmenin en etkili yoludur.

KAYNAKÇA

- Ağca, H. (2001). *Sözlü ve Yazılı Anlatımda Türkçenin Kullanımı*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Akar, S. (2020). *Kelime öğretiminde kısa öykülerin kullanılması: Geleneksel ve dijital yöntemler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Aksan, Y., Aksan, M., Koltuksuz, A., Sezer, T., Mersinli, Ü., Demirhan, U. U., Yilmazer, H., Kurtoğlu, Ö., Atasoy, G., Öz, S., & Yıldız, İ. (2012). *Construction of the Turkish National Corpus (TNC)*. Proceedings of the Eight International Conference on Language Resources and Evaluation. İstanbul, Turkey.
- Arslan, K. & Bay, Y. (2023). İlkokul ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education (TUJPED)*, 8(1), 14-27. Doi: 10.52797/tujped.1282167
- Bağatur, S. (2019). *Üniversite düzeyinde kelime öğretiminde teknoloji kullanımı* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Çiçek, S. & Dilekçi, A. (2022). Kelime öğretimi yöntem ve teknikleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 284-299. DOI: 10.29000/rumelide.1073911.
- Delican, B. (2022). An analysis on the children's book series of ministry of national education culture publications; literary genres, themes, root values, types of conflict of narrative books, *E-International Journal of Educational Research*, 13(4), 113-130. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1136958>
- Güteryüz, H. (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kan, M. O. ve Karadavut, Z. (2021). Derlem temelli bir karşılaştırma: 4. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1597-1610. <https://doi.org/10.17679/inuefd.952657>
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Karadağ, Ö. (2019). *Kelime öğretimi* (2. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Maden, A. (2020). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığını Zenginleştirme Açısından İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 1631-1650.
- MEB (2021). *Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği Resmî Gazete*. (14 Ekim 2021/ Sayı: 31628). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm> (Erişim Tarihi: 03.01.2025).
- MEB (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_04/15195812_ders_kitaplarinda_okunabilirlik_2021.pdf. (Erişim Tarihi: 03.01.2025).
- Nordlund, M. (2016). EFL textbooks for young learners: a comparative analysis of vocabulary. *Education Inquiry*, 7(1). <https://doi.org/10.3402/edui.v7.27764>

- Özalp, B. (2011). *İlköğretim 1. ve 2. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime sayısının kişisel kelime servetine katkısının değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi
- Pehlivan, A. (2003). Türkçe kitaplarında sözcük dağarcığını geliştirme sorunu ve çözüm yolları. *Dil Dergisi*, 0(122), 84-94.
- Tağa T. ve Öztürk H. (2020). Kelime öğretimi. *Türkçe eğitimi* içinde. ss. 221-266. Nobel Yayıncılık.
- Tağa, T. (2016). Kelime öğretiminde hedef kelimelerin belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 163-177.
- TDK (ty). Söz varlığı içinde *TDK Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.01.2025).
- Teng, M. F. (2021). Exploring awareness of metacognitive knowledge and acquisition of vocabulary knowledge in primary grades: a latent growth curve modelling approach. *Language Awareness*, 31(4), 470–494. <https://doi.org/10.1080/09658416.2021.1972116>
- The National Curriculum (2013). *National curriculum in England: framework for key stages 1 to 4*. <https://www.gov.uk/government/collections/national-curriculum>
- TTKB (2022). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/14172658_degerlendirmeye_esas_kriter_ve_aciklamalar.pdf. (Erişim Tarihi: 03.01.2025).

YAZARLAR HAKKINDA

YAZAR

Orhan Gazi Gökçe

Dr. / Millî Eğitim Bakanlığı

Orhan Gazi Gökçe, lisans eğitimini 2009 yılında Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünde; yüksek lisans eğitimini 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünde tamamladı. Doktora derecesini 2023 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği alanında “Şahsiyet Eğitimi Yönüyle Siyasetnameler ve Manisalı Ahmed Esad Efendi'nin Nasihatü'l-mülûk Tercümesi (İnceleme-Metin)” başlıklı teziyle aldı.

Gökçe, akademik çalışmalarını Türkiyat araştırmaları ve edebiyat eğitimi sahasında sürdürmektedir. 2009 yılından bu yana Millî Eğitim Bakanlığında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Öğretmen Akademileri, Dilimizin Zenginlikleri, Anadolu Mektebi Yazar Okumaları gibi projelerde koordinatörlük görevleri üstlenmiştir. Enstitü Sosyal bünyesinde Okul Gelişim Programında danışmanlık görevini yürütmektedir. Çeşitli radyo, TV ve dijital mecralarda kültür-sanat programları hazırlayıp sunmuş, muhtelif gazete, dergi ve dijital platformlarda denemeler yayımlamıştır.

KATKIDA BULUNANLAR

Özlem Turan

Dr. / Araştırmacı / Enstitü Sosyal

Özlem Turan, lisans öğrenimini 2014 yılında İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, yüksek lisans öğrenimini 2017 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Bilim Dalında, doktora öğrenimini de 2023 yılında yine aynı üniversitenin aynı bilim dalında tamamlamıştır. 2018'den bu yana Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünde lisans düzeyinde Osmanlı Türkçesi dersleri veren Turan, yabancılara Türkçe öğretimi alanında da Yunus Emre Enstitüsünde üç yıl çalışmıştır. Asıl uzmanlık alanı olan Çağatay Türkçesinin yanı sıra Türk dilinin farklı dönemleriyle ilgili yayınları vardır. Enstitü Sosyalde eğitim araştırmacısı olarak çalışmaktadır.

Ümit Atlamaz

Dr. Öğretim Üyesi / Boğaziçi Üniversitesi

Ümit Atlamaz, Boğaziçi Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünden 2009 yılında lisans, 2012 yılında ise Dilbilim alanında yüksek lisans derecesini aldı. 2019 yılında ABD’de Rutgers Üniversitesinde Dilbilim alanında doktora eğitimini tamamladı. Akademik kariyerine 2010 yılında Boğaziçi Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak başladı, ardından 2011-2012 yıllarında Yalova Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak görev yaptı. 2013-2018 yılları arasında Rutgers Üniversitesinde öğretim asistanı olarak çalıştı. 2018-2019 yıllarında Facebook’ta, 2019-2021 yılları arasında ise Google’da dilbilimci olarak doğal dil işleme projelerinde çalıştı. 2021 yılından itibaren Boğaziçi Üniversitesi Dilbilimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Sevil Avcı

Araştırmacı / Enstitü Sosyal

Sevil Avcı, lisans eğitimini 1988 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi ana bilim dalında tamamladı. Yüksek lisans eğitimini yine İstanbul Üniversitesinde aynı alanda yaptı. 1990-1993 yılları arasında İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde araştırmacı olarak çalıştı. 1993 yılından itibaren devlet ve özel eğitim kurumlarında sınıf öğretmenliği yaptı. Çocuklar için Sanat Tarihi serisi ve dikkat dağınıklığı olan çocuklara yönelik hikâye kitapları yazdı. Çeşitli çocuk eğitim kurumlarında ve yayınevlerinde danışmanlık yaptı. Çocuklarda okuduğunu anlamaya yönelik hikâye atölyesi programları yazdı ve uyguladı. Etkileşimli okuma uygulamaları konusunda öğretmen eğitimleri gerçekleştirdi. Halen yazarlık, danışmanlık ve atölye programlarını devam ettirmektedir.

